

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: ศึกษาเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้อง

ชัชวาลย์ สงวนพันธุ์*
รองศาสตราจารย์ อัจฉริยา ชูตินันท์**

บทคัดย่อ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในทางกฎหมายที่นำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้แทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำมาตรการพิเศษดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งเป็นการให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้กลับตัวเป็นคนดี โดยใช้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมแทนการดำเนินคดีให้เป็นตราบาปติดตัว แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดเงื่อนไขการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้หันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องไว้อย่างบางเบา โดยปราศจากเงื่อนไขเกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชนเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงก่อนว่าพฤติการณ์แห่งการกระทำของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ และเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหาหรือไม่ เพียงใด ผู้เขียนเห็นว่าการไม่กำหนดเงื่อนไขในเรื่องการพิสูจน์ความผิดเช่นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อทั้งตัวเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดที่อาจต้องเข้าสู่กระบวนการของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไปโดยไม่เป็นธรรม โดยที่ยังไม่ได้พิสูจน์ข้อเท็จจริงตามข้อกล่าวหาก่อน และยังมีผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมที่อาจเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย หากมาตรการพิเศษดังกล่าวถูกนำไปใช้กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด แต่มิได้เกิดความสำนึกและไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

1. บทนำ

ปัญหาอาชญากรรมมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ภาวะทางเศรษฐกิจ ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และยังมีแนวโน้มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในบางกรณีอาชญากรรมไม่เพียงแต่สร้างความเสียหายให้แก่คู่กรณีเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ด้วย และไม่เพียงแต่อาชญากรรมที่ก่อขึ้นโดยผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่เท่านั้น อาชญากรรมที่ก่อขึ้นโดยเด็กหรือเยาวชนก็มีสถิติที่สูงด้วยเช่นกัน หากพิจารณาถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นกลไกสำคัญใน

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การคุ้มครองความสงบสุขของสังคม การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่นำพาต่อความสงบสุขของสังคมในปัจจุบันจึงมิได้มุ่งที่จะป้องกันหรือปราบปรามการก่ออาชญากรรมแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังต้องคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเสียหายจากอาชญากรรม รวมทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้ก่ออาชญากรรมให้กลับตัวเป็นคนดีและกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข ดังนั้น มาตรการต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมที่ก่อขึ้นโดยเด็กหรือเยาวชน ซึ่งไม่มีความรู้ผิดชอบชั่วดีเช่นผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ดังนั้น เมื่อตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกกล่าวหาแล้ว การนำกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาใช้กับเด็กหรือเยาวชนจะต้องคำนึงถึงการส่งเสริมให้แก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและอุปนิสัยยิ่งกว่าการมุ่งเอาผิดลงโทษ ด้วยเหตุที่ยังเป็นบุคคลที่มีความอ่อนแอ ทั้งในแง่กายภาพและวิญญูติ แนวคิดหนึ่งที่สนองกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้คือการหันเหคดีออกจากกระบวนคดีในทางปกติ (Diversion from Criminal Justice System)

ประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่รองรับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชนมาตั้งแต่ในอดีต จนกระทั่งประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน แต่หากกล่าวถึงแนวคิดที่เกี่ยวกับการหันเหคดี จะพบว่ามี การนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่เมื่อครั้งใช้บังคับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ที่กำหนดให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอความเห็นต่อพนักงานอัยการที่จะ ไม่ฟ้องคดีที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี โดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง¹ ต่อมาเมื่อใช้บังคับพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ก็ยังปรากฏบทบัญญัติที่ว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ที่เปิดช่องให้มีการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องผ่านวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน อันมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน ชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และยุติข้อพิพาทโดยไม่ใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เป็นตราบาปติดตัวเด็กหรือเยาวชน ซึ่งมีสาระสำคัญตามความในมาตรา 86 ที่กำหนดเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องไว้ว่าจะต้องมีอัตราโทษของคดีเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ต้องไม่เคยได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ต้องสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาและบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า เป็นเงื่อนไขที่บางเบา และปราศจากเงื่อนไขเกี่ยวกับการพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชน อันเป็นกระบวนการที่จะทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่าพฤติกรรมแห่งการกระทำของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ และเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหาหรือไม่ เพียงใดการไม่กำหนดเงื่อนไขในเรื่องนี้

¹ อัจฉริยา ชูตินันท์, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเพื่อหันเหคดีเด็กและเยาวชนโดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว,” (รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2551), น. 2

อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของเด็กหรือเยาวชนนั่นเอง ที่อาจต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไป โดยไม่เป็นธรรม และยังขัดกับหลักประกันในกฎหมายอาญา ที่ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะ พิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิด แม้ว่ามาตรการพิเศษดังกล่าวจะมีใช้มาตรการบังคับหรือการลงโทษในทางอาญา โดยตรงก็ตาม ผลที่ตามมาจึงอาจทำให้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไม่ถูกนำมาใช้กับเด็กหรือ เยาวชนที่สมควรจะได้รับโอกาสแก้ไขกลับตัวด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและเกิดความสำนึกในการ กระทำอย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่ต้องการให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็วและไม่ถูกฟ้องร้องต่อศาล และยังอาจมี ผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมที่อาจเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่มั่นใจว่าจะได้รับการคุ้มครองจาก อาชญากรรม ด้วยเหตุที่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาถูกนำมาใช้แทนกระบวนการพิจารณาพิพากษา และการลงโทษของศาลอย่างหละหลวม

2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

2.1 แนวคิดมูลฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของเด็กและเยาวชน

พัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์เป็นไปตามการเจริญวัยของมนุษย์ เมื่อเติบโตจนเป็น ผู้ใหญ่ก็จะสามารถแยกแยะความรู้ผิดชอบชั่วดีได้ แต่บางคนอาจมีความบกพร่องบางประการ ในตัวเอง ซึ่ง อาจเป็นความบกพร่องมีมาแล้วแต่กำเนิดหรือเกิดขึ้นภายหลัง และด้วยความบกพร่องนั้นอาจทำให้ขาดความรู้ ผิดชอบและไม่สามารถบังคับตัวเองได้ จนกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ซึ่งในทางกฎหมายอาญาจะ ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความสามารถในการทำชั่ว การกระทำอันเป็นการ ฝ่าฝืนต่อกฎหมายจึงเป็นการกระทำที่ ปราศจาก “ความชั่ว”² ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้แบ่งความสามารถในการทำชั่วของบุคคลออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

(1) บุคคลที่ขาดหรือไม่มีความสามารถในการทำชั่วเลย คือเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปีในขณะ กระทำความผิด และบุคคลที่มีจิตบกพร่อง โรครจิต หรือจิตฟั่นเฟือนในขณะกระทำความผิด

(2) บุคคลที่อาจมีความสามารถในการทำชั่ว คือบุคคลอายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกิน สิบแปดปี ในขณะกระทำความผิด

(3) บุคคลที่มีความสามารถในการทำชั่วสมบูรณ์ คือบุคคลที่มีอายุกว่าสิบแปดปี

ประมวลกฎหมายอาญาถืออายุของเด็กและเยาวชนเป็นเกณฑ์ในการรับผิดชอบทางอาญา และแม้ว่าจะ ได้กระทำความผิดประกอบของความผิดตามกฎหมายแล้ว ศาลก็อาจจะใช้วิธีการตามสมควรเพื่อดำเนินการกับ เด็กหรือเยาวชนนั้นได้ เนื่องจากกฎหมายไม่ถือว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเป็นอาชญากรรม เพราะเด็กและเยาวชนมีความรู้ผิดชอบต่างกับบุคคลทั่วไป และบางครั้งอาจมีความบกพร่องในเรื่อง

² คณิต ฅ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560), น. 298.

ความสามารถหรือได้รับอิทธิพลด้านสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวหรือสังคม ที่อาจจะทำให้เด็กหรือเยาวชนนั้น ตัดสินใจกระทำความผิดได้ สอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ที่อธิบายว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนไม่ถือเป็นอาชญากรรมอย่างเช่นการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ แต่เรียกว่า “การกระทำความผิด” หรือ “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” (Delinquency) และไม่เรียกเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดว่าอาชญากร แต่เรียกว่า “Delinquent, Delinquent Child” หรือ “Juvenile Delinquent”³

2.2 การคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหว่ากระทำความผิด

แนวคิดมูลฐานก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 สังคมตะวันตกมองว่าเด็กเป็นเสมือนทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ที่อาจถูกนำไปขาย ทอดทิ้ง หรือใช้อำนาจต่าง ๆ อย่างไม่ไยดีโดยบิดา แต่เมื่อมีกระแสเคลื่อนไหวของกฎหมายเพื่อสังคม (Social Legislation) จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมาย ของเด็กที่เป็นการยอมรับต่อภาวะ ความเป็นอิสระมากขึ้น การคุ้มครองสิทธิเด็กจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในฐานะที่เด็กเป็นประชากรของ โลก เฉกเช่นเดียวกับการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับเด็กและเยาวชน มาตรการที่เกี่ยวข้องใน กระบวนการจึงต้องมีความเหมาะสม และแตกต่างกับกรณีผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ การสอบสวนต้องมี บุคคลจากสาขาวิชาชีพเข้าร่วมสอบปากคำ ซึ่งอาจประกอบด้วยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็ก ร้องขอ หรือพนักงานอัยการ การดำเนินคดีในศาลจะมีทนายความแก้ต่างมิได้ แต่ให้เด็กมีที่ปรึกษากฎหมาย ซึ่งทำหน้าที่ทำนองเดียวกับทนายความ เนื่องจากเกรงว่าทนายความจะว่าความเช่นเดียวกับคดีทั่วไป ที่มุ่งให้ ลูกความ ชนะคดีหรือได้รับสารภาพเพื่อจะได้รับการลดโทษ ซึ่งไม่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายหลักที่ต้องการให้ เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้แก้ไขกลับตัว การพิจารณาต้องกระทำโดยลับและเฉพาะบุคคล ที่กฎหมาย หรือศาลอนุญาตเท่านั้นที่จะฟังการพิจารณาคดีได้ ซึ่งต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปที่ต้องกระทำโดย เปิดเผย ทั้งนี้ เพื่อไม่ต้องทำให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องรับรู้ในรายละเอียดแห่งการกระทำของเด็กหรือเยาวชน ซึ่ง อาจทำให้เกิดความอับอายและเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขฟื้นฟู โดยทั่วไปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะมุ่ง ค้นหาความจริงว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงหรือไม่ หากฟังได้ว่ากระทำความผิดก็จะถูกลงโทษและบันทึก ประวัติ แต่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนจะไม่มีกรนำประวัติการกระทำความผิดของ เด็กและเยาวชนมารับฟังเป็นผลร้ายเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ทั้งการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะไม่เคร่งครัด เหมือนคดีอาญาทั่วไป ใช้ถ้อยคำที่จำเลยเข้าใจได้ง่าย และให้โอกาสจำเลย รวมทั้งบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือ อบบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กหรือเยาวชนได้แถลงข้อเท็จจริง ความรู้สึก หรือความคิดเห็น ตลอดจนระบุ และซักถามพยานได้ไม่ว่าในเวลาใดระหว่างการพิจารณาคดี

2.3 การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อหันเหคดี

³ เสริน ปุณณะหิตานนท์, การกระทำความผิดในสังคม : สังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เดอะบิสซิเนสเพรส, 2527), น. 117.

Randy E. Barnett นักวิชาการด้านกฎหมายและการเมืองชาวอเมริกันเป็นบุคคลหนึ่ง ที่ได้อธิบายแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า หากอาศัยแต่เพียงระบบการลงโทษ (Punishment) อาจจะไม่สามารถแก้ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมได้ แต่ควรหันมาคำนึงถึงเรื่องการชดใช้เหยียวยา (Restitution) แม้จะมีได้อธิบายแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในความหมายที่เข้าใจกันอย่างไรในปัจจุบันว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก แต่ก็ได้ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของระบบลงโทษ และข้อดีของระบบชดใช้เหยียวยาได้ชัดเจน ซึ่งอาจนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ 3 แนวทาง⁴ ได้แก่

(1) Abolitionism ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นทางเลือกอย่างสิ้นเชิง โดยนำมาแทนที่กระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่เดิม หรืออาจหาข้อตกลงในขั้นตอนแรก ๆ เพื่อหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

(2) Separatist ให้ดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คู่ขนานกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีลักษณะเสริมกัน เช่น ระหว่างดำเนินคดีไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดอาจมีการ ส่งต่อไปยังผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยข้อตกลงนั้นอาจมีผลต่อการตัดสินคดีได้

(3) Reformist บูรณาการโดยปรับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เช่น การกำหนดให้เป็นทางเลือกสำหรับคู่กรณี ที่สมัครใจเข้าร่วมหรือกำหนดให้เป็นรูปแบบมาตรฐานในการปฏิบัติบางขั้นตอนสำหรับความผิด บางประเภท เช่น จัดประณอมข้อพิพาทภายหลังสิ้นสุดการพิจารณาคดี หรือกำหนดให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจหรือก่อนศาลมีคำพิพากษา

3. มาตรการทางกฎหมายเพื่อหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทย

มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดหลักเกณฑ์การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้หันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องไว้ว่า จะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุก ไม่เกินห้าปีไม่ว่าจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี เมื่อคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กหรือ

⁴ ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด,” (รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ, 2553), น.7.

เยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือผู้แทนองค์การซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติ ของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย ดังนั้น จึงอาจ พิจารณาเงื่อนไขแห่งคดีที่จะสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แทนคดีในชั้นก่อนฟ้อง ได้ 5 ประการ ได้แก่

- (1) อัตรโทษของคดีเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- (2) ไม่เคยได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด
- (3) การสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี
- (4) ผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นควรให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
- (5) บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความยินยอมในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

เมื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูส่งมายังพนักงานอัยการแล้ว หากมีข้อสงสัยพนักงานอัยการอาจ สอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบ ด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้สั่งแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไป และให้ผู้อำนวยการ สถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ แต่หากพนักงานอัยการเห็น ว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้ดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ทันที พร้อมทั้ง รายงานให้ศาลทราบ ทั้งนี้ ในระหว่างการจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการงดสอบปากคำหรือดำเนินการใด ๆ เฉพาะกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ไว้ก่อน หากการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่สำเร็จและมีผลให้ต้องดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนต่อไป ห้าม มิให้นำข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่ได้มาจากการประชุมเพื่อจัดทำแผนดังกล่าวมาใช้อ้างต่อศาล แต่อย่างไร ก็ตาม พระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้อย่างแน่ชัดว่าให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาใน ชั้นก่อนฟ้อง มาใช้ในขั้นตอนใดของกระบวนการดำเนินคดี เพียงแต่กำหนดเงื่อนไขการใช้มาตรการพิเศษ ดังกล่าวไว้อย่างกว้าง ๆ จึงอาจตีความได้ว่าสามารถนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้ได้ ในทุก ขั้นตอนทราบเท่าที่ยังไม่มีการฟ้องคดีต่อศาล ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้อำนวยการ สถานพินิจและ ระยะเวลาที่เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกในการกระทำ เนื่องจากกฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจของผู้อำนวยการ สถานพินิจว่าจะเห็นควรให้นำมาตรการพิเศษดังกล่าวมาใช้กับคดีหรือไม่ และหากเห็นสมควรก็ต้องจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสนอต่อพนักงานอัยการภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ

4. มาตรการทางกฎหมายเพื่อหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องของแต่ละประเทศ

4.1 การหันเหคดีของประเทศสหรัฐอเมริกา

ได้กำหนดโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยจัดตั้งศาลเยาวชนทางเลือกขึ้น (Teen Alternative Court) เมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำผิดกฎหมายเจ้าหน้าที่ตำรวจจะนำคดีเข้าสู่ การพิจารณาของศาลดังกล่าว ซึ่งมีอำนาจกำหนดมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในกรณีกระทำความผิดไม่ร้ายแรง โดยผู้พิพากษาและพนักงานคุมประพฤติจะกำหนดมาตรการแก้ไขฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนเพื่อใช้เป็นแนวทางการ เยียวยาและการลงโทษในเชิงป้องกัน และจะไม่มี การพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด แต่จะใช้วิธีการแก้ไข พฤติกรรมแทน ซึ่งอาจจะกำหนดให้เด็กหรือเยาวชน ที่กระทำความผิดเข้ารับการฟื้นฟูบำบัดในโครงการต่าง ๆ ตามลักษณะความผิด สำหรับความผิดที่มีความร้ายแรงจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการของศาลเยาวชนต่อไป ซึ่ง ศาลอาจสั่งให้เด็กหรือเยาวชนนั้น เข้าโปรแกรมแก้ไขบำบัดฟื้นฟูร่วมกับการลงโทษตามกฎหมายด้วย นอกจากนี้ยังมีการชะลอการฟ้อง ซึ่งเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการหันเหคดีที่ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีเจตนาชั่วร้าย และการฟ้องจะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะเพราะผู้กระทำความผิดสามารถรับการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรม ภายนอกเรือนจำได้⁵

4.2 การหันเหคดีของประเทศแคนาดา

Youth Criminal Justice Act ถือเป็นกฎหมายหลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็ก และเยาวชน ซึ่งมีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน (Extrajudicial measures) ที่ให้ อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้ดุลพินิจปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่รุนแรง มีอัตราโทษไม่สูงมาก และไม่เคย กระทำความผิดมาก่อน ซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจจะรายงานไปยังพนักงานอัยการเพื่อตรวจสอบการใช้ดุลพินิจต่อไป และยังมีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ (Extrajudicial sanction) ที่ให้อำนาจ พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจนำมาตรการอื่นมาใช้แทนการฟ้องคดี ซึ่งเป็นขั้นตอนภายหลังที่ได้รับรายงานจาก เจ้าหน้าที่ตำรวจในกรณีที่คดีไม่เข้าเงื่อนไขการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน พนักงานอัยการจะพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่เยาวชนจะสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ แล้วกำหนดแผนเพื่อให้ เยาวชนนั้นปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยย่นระยะเวลาการดำเนินคดีให้รวดเร็วยิ่งขึ้น แต่การใช้มาตรการดังกล่าวจะต้องเกิด จากความสมัครใจของเยาวชน และต้องยอมรับว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง ทั้งนี้ จะต้องไม่เป็นการบังคับ หรือโน้มน้าวให้เยาวชนยินยอมที่จะใช้มาตรการดังกล่าวเพียงเพื่อให้คดีของตนเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว และ พนักงานอัยการจะต้องพิจารณารายละเอียดในทางคดีประกอบด้วย โดยคดีต้องมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะ ฟ้องร้องต่อศาลได้และยังอยู่ในเงื่อนไขอายุความ เมื่อได้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น พนักงานอัยการแล้ว จะไม่มีการดำเนินการอย่างใด ๆ กับเยาวชนที่กระทำความผิดในชั้นศาลอีก

⁵ พิษญา เหลืองรัตนเจริญ, “กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิด,” (คู่มือ นิพนธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2555), น. 151.

4.3 การหันเหคดีของประเทศฟิลิปปินส์

พระราชบัญญัติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมและสวัสดิภาพสำหรับเด็กและเยาวชน ค.ศ. 2006 กำหนดเงื่อนไขการหันเหคดีว่าต้องเป็นการกระทำความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน 6 ปี ซึ่งจะมีผลให้ไม่ต้องดำเนินคดีในชั้นศาล แต่จะใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการไกล่เกลี่ย ประชุมกลุ่มครอบครัว และประนีประนอมข้อพิพาทเพื่อระงับความขัดแย้ง ซึ่งเด็กที่กระทำความผิดและครอบครัวจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่กำหนดขึ้น นอกจากนี้ยังมีกระบวนการหันเหคดีในชั้นพนักงานอัยการ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะสอบสวนข้อเท็จจริงในทางคดีเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็ก รวมทั้งพิจารณาถึงสภาพร่างกายและจิตใจว่าอยู่ในภาวะผิดปกติหรือไม่ เมื่อพนักงานอัยการได้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้ว จะทำการไต่สวนการกระทำความผิดของเด็กในเบื้องต้นอีกครั้งเพื่อการพิจารณาสั่งฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งจะต้องพิจารณาด้วยว่าความผิดที่เด็กก่อขึ้นนั้นสามารถใช้มาตรการหันเหคดีได้หรือไม่ สำหรับการกระทำความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกเกินกว่า 6 ปีขึ้นไป การพิจารณาใช้มาตรการหันเหคดีจะเป็นอำนาจของศาล

5. วิเคราะห์เงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการกำหนดเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ใน 2 กรณีดังนี้

1. เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้ามาอยู่ในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา ต่อมาผู้อำนวยการสถานพินิจเห็นสมควรให้นำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับคดี โดยมีองค์ประกอบของคดีเป็นไปตามเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องตามมาตรา 86 ครบถ้วนทุกประการ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยไม่นำคดีขึ้นสู่การพิจารณาในชั้นศาล จึงมีข้อสังเกตว่าเมื่อมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเป็นมาตรการที่จะนำมาใช้กับผู้ที่ได้ชื่อว่า “กระทำความผิด” แต่กลับไม่มีกระบวนการใดที่เป็นการพิสูจน์ความผิดของเขาเลย เพราะมาตรา 86 วรรคสอง มิได้กำหนดให้นำข้อเท็จจริงในทางคดีมาพิจารณาประกอบเพื่อเลือกใช้มาตรการพิเศษดังกล่าวแทนการดำเนินคดีในทางปกติแต่อย่างใด กรณีเช่นนี้อาจทำให้เด็กหรือเยาวชนที่เป็นผู้บริสุทธิ์อาจต้องเข้าสู่กระบวนการหันเหคดีไปโดยไม่เป็นธรรม เพราะยังไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าพฤติการณ์แห่งการกระทำของเด็กหรือเยาวชนนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมายหรือไม่ และเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหาหรือไม่ เพียงใด จะอาศัยเพียงเงื่อนไขที่เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกในการกระทำก็หาใช่ข้อพิสูจน์ความผิดไม่ และยังเป็นการยากที่จะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นเกิดความสำนึกในการกระทำอย่างแท้จริง มิใช่เพียงต้องการให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็วและไม่ต้องถูกฟ้องต่อศาลซึ่งโดยแท้จริงแล้วหากมีการพิสูจน์ความผิดให้แน่ชัดเสียก่อนเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจไม่มีความผิดตามข้อกล่าวหาเลยก็เป็นได้ จึงเห็นว่าในขณะที่เจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกเพื่อไม่ให้

ตราบาปติดตัวเด็กหรือเยาวชน แต่การผลักเด็กหรือเยาวชนให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยกำหนดเงื่อนไขไว้อย่างบางเบาและขัดกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence) ก็ส่งผลกระทบต่อสิทธิของเด็กหรือเยาวชนได้เช่นกัน แม้ว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะไม่ใช่วิธีการบังคับหรือการลงโทษในทางอาญาโดยตรงก็ตาม นอกจากนั้น ยังมีข้อสังเกตว่าในชั้นสอบสวนคดีอาญานั้น เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดได้ทราบถึงสิทธิและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นแก่ตัวเขามากน้อยเพียงใด ระหว่างการเลือกที่จะต่อสู้คดีและการเลือกเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากการให้ความยินยอมของเด็กหรือเยาวชนในการเข้าสู่มาตรการพิเศษดังกล่าว ก็เป็นอีกหนึ่งเงื่อนไขขอ การหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้อง จึงเห็นว่าหากมีการแจ้งสิทธิและอธิบายให้เขาทราบและเข้าใจถึงข้อดีข้อเสีย รวมทั้งผลสืบเนื่องอย่างใด ๆ ได้อย่างเพียงพอ ก็น่าจะทำให้การดำเนินคดีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังเป็น การคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย

2. หากเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง ซึ่งมักจะกระทำความผิดอยู่ซ้ำ ๆ ถูกจับกุมดำเนินคดีบ่อยครั้งแต่ก็ไม่เคยได้รับโทษจำคุกเลย จะเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนกลุ่มนี้มิได้เกิดความสำนึกในการกระทำอย่างแท้จริง ดังนั้น เงื่อนไขการหันเหคดีตามมาตรา 86 ในเรื่องการสำนึกในการกระทำของเด็กหรือเยาวชนจึงอาจไม่ตอบสนองต่อเจตนารมณ์ ของกฎหมายที่ต้องการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน โดยให้เงื่อนไขดังกล่าวเป็นตัวช่วยทำให้เด็กหรือเยาวชนเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้เสียหาย ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน และจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก แต่เงื่อนไขดังกล่าวอาจทำให้เด็กหรือเยาวชนบางรายได้รับประโยชน์จากมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทันทีโดยสภาพแล้วไม่สามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเขาได้ด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และไม่ทำให้เกิดความสำนึกในการกระทำ เพราะกระบวนการยุติธรรมทางเลือกไม่สามารถใช้เป็นมาตรการเชิงลงโทษให้เข็ดหลาบได้เลย จึงอาจมีผลกระทบที่เกิดขึ้นกับความสงบสุขของสังคม เนื่องจากอาจทำให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่มั่นใจว่าจะได้รับความคุ้มครองจากอาชญากรรม ด้วยเหตุที่มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาถูกนำมาใช้แทนกระบวนการพิจารณาพิพากษาและการลงโทษของศาลอย่างหละหลวม

ผู้เขียนเห็นว่าข้อสังเกตทั้งสองกรณีเป็นผลโดยตรงจากบทบัญญัติที่ว่าด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ที่กำหนดเงื่อนไขการหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องไว้อย่างบางเบา โดยเฉพาะการขาดเงื่อนไขในเรื่องการพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชน ซึ่งแตกต่างจากมาตรการทางกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และฟิลิปปินส์ ที่ได้กำหนดโครงสร้างกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนหรือกำหนดบทบัญญัติทางกฎหมายที่ชัดเจนให้การพิสูจน์ความผิดของเด็กหรือเยาวชนเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ตลอดจนการศึกษาเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายเพื่อหันทะกิดในชั้นก่อนฟ้องของต่างประเทศ และวิเคราะห์สภาพปัญหา มาตรการหันทะกิดในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทย ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะว่าควรแก้ไขบทบัญญัติที่ัวด้วย มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้การพิสูจน์ความผิดของเด็ก หรือเยาวชนเป็นเงื่อนไขของการนำมาตรการพิเศษแทน การดำเนินคดีอาญามาใช้หันทะกิดในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่ง เป็นการค้นหาความจริงในเบื้องต้นเพื่อให้ อย่างน้อยได้ทราบว่าพฤติการณ์แห่งการกระทำของเด็กหรือ เยาวชนนั้นน่าเชื่อได้ว่าเป็นความผิดจริงตามข้อกล่าวหา และเป็นหลักประกันว่ามาตรการอย่างใด ๆ ที่จะ นำมาใช้กับบุคคลจะต้องไม่ละเมิดสิทธิของเขาโดยไม่เป็นธรรม และนำมาใช้แทนกระบวนการยุติธรรมกระแส หลักได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อเจตนารมณ์การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนและความสงบสุขของ สังคมได้อย่างเพียงพอ

บรรณานุกรม

- คณิต ฒ นคร. (2560). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- เสรีน ปุณณะหิตานนท์. (2527). การกระทำผิดในสังคม : สังคมวิทยาอาชญากรรมและพฤติกรรม เบียงเบน. กรุงเทพฯ : บริษัท เดอะบิสซิเนสเพรส.
- ยศวันต์ บริบูรณ์ธนา และพรประภา แก้วกล้า. (2553). “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องประสิทธิภาพของ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด.” รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา กรมคุมประพฤติ.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2551). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและ ชุมชนเพื่อหันทะกิดเด็กและเยาวชน โดยไม่ต้องขึ้นสู่ศาลเยาวชนและครอบครัว . มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. กรุงเทพฯ.
- พิชญา เหลืองรัตนเจริญ. (2555). กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิด. ดุษฎีนิพนธ์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- Juvenile Justice Code.
- Juvenile Justice and Welfare Act.
- Youth Criminal Justice Act.

Corrado, Raymond R. (1994). The Young Offenders Act: A Revolution in Canadian Juvenile Justice.

Retrieved November 2, 2016 from [https://www.highbeam.com/doc/](https://www.highbeam.com/doc/1G1-14778228.html)

[1G1-14778228.html](https://www.highbeam.com/doc/1G1-14778228.html)

Jay Makarenko. (2007). Youth Justice in Canada: History & Debates Retrieved September 15, 2016

from <http://www.mapleleafweb.com/features/youth-justice-canada-history-debates>

Jamie J. Spannhake. (2003). Definition of the Juvenile Justice System. Retrieved September 14,

2016, from <http://legalbeagle.com/6627173-definition-juvenile-justice-system.html>